Trīs rūpnīcas, trīs likteņi

Ieskats kādreiz rūpnieciskākās Latvijas pilsētas uzņēmumu šodienā

Pēdējie gadi cilvēku likteņus grozījuši uz dažādām pusēm. Vieni, pa pusei godīgi, pa pusei negodīgi, tikuši lielā viļņa galotnē. Otri, savus iekšējos principus nepārkāpdami, visiem spēkiem ķepurojas pretī putojošajai straumei, kas rauj uz leju. Trešie gluži vienkārši paļaujas liktenim.

Ar rūpnīcām ir gluži tāpat. Daža darbojas veiksmīgi, cita mazāk veiksmīgi. Kāda ir privatizēta vai gaida savu kārtu, lai iegūtu jaunu saimnieku. Bet citur kādreiz darbīgajos korpusos valda nospiedošs klusums.

Līvānus vēl pirms nedaudz gadiem sauca par vienu no rūpnieciskākajām un darbīgākajām pilsētām Latvijā. Tagad tā ir bezdarbnieku galvaspilsēta ar visai apšaubāmām attīstības perspektīvām. Vismaz tuvākajos gados nekāds straujais uzplaukums nav paredzams.

Lai iepazītos ar situāciju, kāda valda Preiļu rajona rūpniecības zonā, apmeklējām trīs rūpnīcas — kādreizējo eksperimentālo bioķīmisko rūpnīcu, Līvānu būvmateriālu kombinātu un Līvānu valsts kūdras fabriku.

Pašu rokām un pašu spēkiem

Pirmais iespaids, ieejot bioķīmiskās rūpnīcas administratīvās ēkas vestibilā — tīrība un kārtība. Smaržoja pēc tikko mazgātas grīdas. Tomēr viss likās tukšs un kluss. Ar rūpnīcu mūs iepazīstināja jaunie saimnieki — zemnieku saimniecības «Ezeriņi» īpašnieks Jānis Bojārs un direktors Vladislavs Jonāns.

Lielais uzņēmums tagad ir sadalīts piecos patstāvīgos objektos. Pirmais bija attīrīšanas iekārtas, papostītā sūkņu stacija, siltumapgādes sistēma. To visu praktiski par velti atdeva pilsētas domes pārziņā, izņemot daļu parāda «Latvijas gāzei», ko vajadzēja samaksāt.

Otrs bija galdnieku darbnīcas. Trešais — vecie cehi pie dzelzceļa. Atsevišķi atdalījās jaunās garāžas un viss autotransporta cehs. Atlikušo daļu pēc gariem un līkumotiem privatizācijas ceļiem savā pārziņā paņēma zemnieku saimniecība «Ezeriņi». Kā paši saimnieki tagad smejas, viņiem ticis rumpis vien, bez rokām un kājām, tas ir, bez transporta, garāžām, galdniecības ceha, bez kanalizācijas. Arī bez siltuma, jo katlu māja, kas pieder pilsētai, vasarā nedarbojas. Pat vislielākās vajadzības gadījumā neko nevar līdzēt.

Zemnieku saimniecības statūtos paredzēts, ka tai ir tiesības organizēt filiāles. Tagad jau var teikt, ka «Ezeriņiem» jau ir sava filiāle, kas saucas «Līvānu bioķīmiskā rūpnīca». Ar savu kontu, zīmogu un visiem nepieciešamajiem atribūtiem.

Privatizētā objekta vērtība aprēķināta 302 tūkstošu latu vērtībā. Noprivatizēts par vienu latu, kam jāpiepluso 395 tūkstoši latu parāda. Jānis Bojārs saka, ka tādēļ neviena banka pat nevēlas runāt par kāda nopietna kredīta piešķiršanu.

No lielās parādu summas krietnākā daļa pienākas «Latvijas gāzei», aptuveni divi simti tūkstoši latu. Jānis Bojārs vairākas reizes bijis pie «Latvijas gāzes» prezidenta Adriana Dāvja, sastapis tur labvēlību un pretimnākšanu. Tagad ir saskaņots ļoti pieņemams parādu dzēšanas grafiks. Un tas bija viens no galvenajiem nosacījumiem, ka izdevās objektu veiksmīgi privatizēt.

Parādu atmaksāšanas termiņi ir saskaņoti arī ar rajona padomi. Taču ar Līvānu pilsētas domi un bijušo zemes īpašnieku kopīga valoda vēl līdz šim laikam nav atrasta. Tas pagaidām ir tas lielākais kavēklis uzņēmuma attīstībai.

Patlaban «Līvānu bioķīmiskajā rūpnīcā» strādā 28 cilvēki. Ja viss ieplānotais virzīsies uz priekšu, kā bija cerēts, līdz gada beigām darbs uzņēmumā būs vēl vairākiem cilvēkiem.

Ar ko tad nodarbojas «Ezeriņu» filiāle? Ik dienas strādā maltuve, kur tuvākās apkārtnes zemnieki var samalt graudus lopbarībai. Vai viņi būtu ar mieru uz rūpnīcu atvest graudus un saņemt pretī gatavu spēkbarību un prēmiksus? Tie, kuri tur lopus vairumā un ražo gaļu, atbild piekrītoši.

Situācija ir tāda, ka Preiļu rajona lopu turētāji lielākotiesu iztiek bez spēkbarības, jo tā ir dārga, bet spēkbarību ražojošie kombināti atrodas tālu. Protams, ka viņi labprātāk brauktu uz Līvāniem, tādā veidā ekonomējot transporta izdevumus. Uzņēmuma saimnieki ir pārliecināti, ka tuvāko divu mēnešu laikā viņiem izdosies uzstādīt samērā primitīvu, tomēr spēkbarības ražošanai atbilstošu iekārtu. Paredzams gan, ka būs krietni daudz roku darba. Taču līvānieši ir bezdarba tiktāl nomocīti, ka ir ar mieru strādāt arī ar lāpstu. Ja tikai iespējams ko nopelnīt... Nekādu problēmu nebūs arī ar spēkbarības piedevām. Tas ir jau atrināts jautājums.

Otrs tuvākais darbības virziens ir rudzu malšana maizes cepšanai. Dzirnavas ir, vajag tikai graudu lobītāju. Ārzemēs gan ir savādāk pieņemts, tur cilvēki labprātāk ēd kliju maizi. Mūsējie gan grib tikai baltus miltus. Un pēc pāris mēnešiem tie būs dabūjami.

Jānis Bojārs saka:

— Gribu, lai pie mums ražoto spēkbarību un piedevas cilvēki varētu iegādāties lētāk. Ceru, ka mums tas izdosies. Lielajos kombinātos ir jaudīgas iekārtas. Tās nav vērts iedarbināt pāris tonnām graudu, vajadzīgi vilcienu sastāvi. Mums būs mazākas jaudas, mazāk tērēsim elektroenerģiju, tāpēc arī produkcija būs lētāka.

Bet kā ar lizīnu? Cehu uzbūvēja 1971. gadā. 1991. gadā toreiz vēl Rīgas Politehniskā institūta speciālisti veica apsekošanu. Aktā teikts, ka agresīvā vide divdesmit gadu laikā ir nopietni sabojājusi jumtu, nesošās konstrukcijas. Pēc 1992. gada cehu ziemā neapkurināja, tāpēc bojājumi vēl vairāk pastiprinājušies. Saplaisājuši arī pamati.

Ir arī otrs apsekošanas akts, no kura var saprast, ka cehs praktiski nav atjaunojams. Gada laikā telpas ir jāatbrīvo, jo pēc tam cilvēkiem būs bīstami tur strādāt. Izrādās, ka būvējot rūpnīcu, lizīna tvertnes toreiz gatavoja pēc rasējumiem, kādus Maskavā izmantoja kara laikā, lai organizētu antibiotiķu ražošanu. Te nu bija pirmrindas tehnoloģija...

Nav izslēgta sadarbība ar furfurola ražotājiem, kam projektu izstrādājis akadēmiķis Vederņikovs. Uzņēmums, kādu paredzēts iedarbināt Līvānos, jau strādā Kirovā. Ja mūsu speciālisti aizbrauktu uz turieni un pārliecinātos, ka furfurola ražošana apkārtējai videi nenodarītu ļaunumu, ja veidojas noslēgts cikls, nekādu iebildumu nebūtu.

Noslēgumā Jānis Bojārs atzinās, ka esot kāda maza, bet ļoti nepatīkama nianse. Zagļi. Uzlaužot durvis, izdauzot logus un stiepjot projām visu, kas, kā saka, nav piesiets. Ne jau izdzīvošanas, bet gan pudeles dēļ.

Nav celtniecības, nav problēmu

Pazīstamā teiciena pārfrāzējums pēdējā laikā ir ļoti populārs. To var pielietot visdažādākajām mūsu dzīves sfērām. Gluži tas pats attiecas uz kādreiz spēcīgo Līvānu būvmateriālu kombinātu, tautā sauktu par ķieģeļnieku.

Sabiedrības ar ierobežotu atbildību «Būvmateriāli» priekšsēdētājs ir Arnolds Dalka. Pieredzējis un lietpratīgs speciālists, labs vadītājs, kuram nevar pārmest ne tālredzības trūkumu, ne iesīkstējušu veco laiku domāšanu.

Ja jau arī viņš uzskata, ka Latvijas valdības nostāja esot — nav celtniecības, nav problēmu— tad gan tajā lietā kaut kas nav kārtībā. Pēdējos gadus uzņēmums šā vai tā, bet tomēr ķepurojās, ražoja produkciju. Pērnā pavasara finansiālais krahs situāciju izmainīja radikāli. Celtniecība laukos apstājās. Pagājušajā vasarā uzņēmums realizēja mazāk ķieģeļu nekā ziemas mēnešos. Arī šogad vēl nevienu mēnesi nav pārdots vairāk par 150 tūkstošiem.

Pie tam pircēji ņem ķieģeļus ar pēcapmaksu. Tas nozīmē, ka nauda ienāk maz un ar nokavēšanos.

Teritorijā no pērnā gada guļ aptuveni 850 tūkstoši ķieģeļu. Šovasar ražošana netiks atsākta. Beigušies vienīgi krāsns ķieģeļi, kuru krājumā bija krietni daudz. Ražot arī nevaram, jo nav samaksāts parāds par gāzi.

Līdzīgā situācijā ir arī citi radniecīgi uzņēmumi. Kalnciemiešiem lieli parādi. Lodē vēl ķepurojas, jo ražo apdares ķieģeļus, kuru cena ir augsta. Tāpēc viņiem iespējams lētāk pārdot celtniecības ķieģeļus.

Sarucis arī mehāniskā ceha darbu apjoms. Vienīgais pasūtījumu veids ir apkures katli. Tos vēl iegādājas pašvaldības, nelieli ražošanas uzņēmumi. Vienīgais nopietnais pasūtījums šogad bijis ūdenstornis, kuru drīz vedīs projām «Tukuma piensaimnieks».

Arnolda Dalkas viedoklis:

— Mēs izrādām tikai dažas dzīvības pazīmes. Pircēju nav, pasūtītāju nav. Ilgi domājām un sapratām, ka tagad vienīgā iespēja izdzīvot ir, tā teikt, grauzt koku. Iekārtojām kokapstrādes cehu un pagājušajā mēnesī jau saražojām pirmos 65 kubikmetrus gatavās produkcijas. Ir pasūtītājs, kas piegādā baļķus un par vienu kubikmetru iepakotas produkcijas, kuru pats aizved uz ostu, maksā mums par darbu 30 dolārus (ar apgrozījuma nodokli). Kad sarēķinām visus izdevumus, tikko spējam galus savilkt kopā. Par peļņu nav ko runāt.

Tomēr plānojam kokapstrādi stipri paplašināt. Uzstādīta iekārta apaļkoku virpošanai, kuru diametrs ir no 50 līdz 200 milimetriem. Izrādās, ka pēc šādas produkcijas ir liels pieprasījums. Pārstrādāsim koksnes atkritumus. Bet tā patiešām ir tikai tāda gara vilkšana.

Jā, vēl jau igauņiem gatavojam fosfātbetonu. Viņi maksā laikā, un nekādu problēmu nav.

Ja pēkšņi notiktu kāds brīnums un SIA «Būvmateriāli» pārdotu visus ķieģeļu krājumus, uzņēmums varētu norēķināties ar visiem kreditoriem. Parādi neaugtu, sāktu domāt par perspektīvu. Bet tagad patiešām rodas nelāga sajūta, kad redz pustukšajos cehos tikai nedaudzus strādniekus, kad ierastās iekārtu dunoņas vietā dzird džinkstam zāģus.

Kad atvadījāmies no Arnolda Dalkas, pusdienlaiks bija jau garām. Viņš izteica nožēlu, ka neesot iedomājušies aiziet uz mehāniskā ceha ēdnīcu. Izrādās, ka tur visu laiku darbojas maza ēdinātava, kur saimnieko divas sievas. Baro garšīgi, sātīgi, bet pats galvenais, ka lēti. Kur citur vēl iespējams notiesāt pusdienas no trim vai pat četriem ēdieniem par piecdesmit vai septiņdesmit santīmiem?

Līvānu kūdras fabrika gaida savu kārtu privatizācijai

Līvānu kūdras fabrika ir viena no vecākajām un lielākajām kūdras ražotājām Latvijā, tās dzimšanas gads — 1933. Uzņēmuma direktors Leons Jakovels teica:

— Mēs esam kā zemnieki, gaidām savu siena laiku. Vasara ir lietaina, tāpēc nekādi lielie darbi nav uzsākti. Taču arī pērn nebija vieglāk, kaut arī lietus nelija. Toties bija liela ugunsgrēku bīstamība.

Ja reiz uzņēmums strādā, tad ir jāzina, kam strādā. Vajag pircēju. Izputot paju sabiedrībām un lielfermām, paputēja arī mūsu galvenie noņēmēji. Zemniekiem kūdru vajag, bet viņiem ir simtiem lielāku un aktuālāku vajadzību. Vajadzīgi minerālmēsli, jāpērk degviela. Bet mūsu fabrikas pamatprodukcija — mazsadalījusies sūnu kūdra — tiek atbīdīta pēdējā vietā. Diemžēl.

Esmu pārliecināts, ka ne elites graudu, ne šķirnes lopu ražošana patiesībā nav iespējama bez kvalitatīva organiskā mēslojuma. Tas ir savstarpēji saistīts process. Pakaišu kūdra taču ir viens no labākajiem organiskā mēslojuma veidošanas komponentiem. Tās iepirkšanu lauksaimniekiem būtu visādā veidā stimulējama, kaut vai ar mērķsubsīdiju daļu. Valdība kūdras ražotājus negrib saprast, saka, tas neietilpstot viņu plānos.

Līdz 1990. gadam Līvānu kūdras fabrika ražoja gadā ap 250 tūkstošiem tonnu pakaišu kūdras. Pēc 1991. gada apjoms samazinājies līdz 3 vai 4 procentiem no kādreizējā. Arī šogad mazā pieprasījuma dēļ ražošana īsti nav iesākta. Arī par stabilu eksportu nav ko sapņot. Eksportu uz Rietumeiropu traucē lielais attālums līdz ostām. Uz austrumu pusi līvāniešu produkcijai arī nav ceļa, jo to traucē monetārā politika un pieprasījuma trūkums.

Tomēr savu infrastruktūru fabrika ir saglabājusi. Ir kārtībā lauki, kaut arī nolietojusies, bet darba spējīga tehnika. Štatu sarakstos pagaidām 55 cilvēki. Vēl nesen krīzes gadiem visam pakaļ velkas parādu aste. Izrādās, ka parādu pamatā ir dzīvokļi. Fabrikas dzīvojamo māju fondu (četras piecstāvu mājas) pašvaldība nevarēja un nevarēja pārņemt savā valdījumā. Bet enerģoresursu cenas cēlās, fabrikai auga un auga parādi.

Tagad parādi ir kā dzirnakmens kaklā. Pagājušā gada 7. novembrī tika pieņemts lēmums par Līvānu kūdras fabrikas iekļaušanu privatizējamo objektu sarakstā. Varbūt tad varēs tikt kādā skaidrībā ar parādiem, jo uzņēmums nejūt savu tiešu vainu to uzkrāšanā.

Fabrikas produkciju var lietot siltumnīcās augsnes vietā, kā iepakošanas materiālu, substrātu un kompostu gatavošanai, kā siltumizolācijas materiālu un daudz ko citur. Pērn uzņēmums apguva kurināmās gabalkūdras ražošanu, kura paredzēta individuālo dzīvojamo māju kamīnu, siltumnīcu apkurei, kā arī nelielu katlu māju darbības nodrošināšanai ar vietējo kurināmo. Fabrika var piegādāt frēzkūdru katlu māju vajadzībām vairākus desmitu tūkstošu tonnu apjomā ik gadus.

Pircēji ir, tomēr viņu ir pārāk maz, lai kāpinātu ražošanas. Šovasar cer, ka saražos tikai ap pusotra tūkstoša tonnām. Leons Jakovels uzskata, ka viņa uzņēmums spētu frēzkūdru varētu uzturēt visas Līvānu katlu mājas. Kādreiz tur kūdru patiešām dedzināja, bet tagad katlu mājās mainīti šķidrā kurināmā izmantošanai. Lai rekonstruētu, jāiztērē lieli līdzekļi.

To, ka frēzkūdras ražošana ir izdevīga, apliecina radniecīgie uzņēmumi Sedā, Misā, Olainē un citur. Vai ar kurināmo nodrošina Rīgas termoelektrocentrāles, vai pirks līvāniešu saražoto?

Tāda ir situācija tikai trijos no daudzajiem Latvijas rūpniecības uzņēmumiem. Nekas spožs vis Braukuši uz turieni gan premjeri, gan ministri, pat prezidents. Skaistus vārdus teikuši un vēl skaistāk solījuši. Tikai līvāniešiem paši spriež, ka visi kungi līdzīgi astes zvaigznēm — spoži spīdot aiztraukti tālāk. Pēc laika arī solījumu aste nozudusi. Visi palikuši pie savām sasistajām silēm.

Gan jau augstie Rīgas kungi brauks vēl. Tikai tiem sistās siles caurumi un šķirbas līvāniešiem laikam būs jālāpa pašiem.

L.Kir